

Türk Ajansı Kıbrıs: Bir Propaganda Örgütünün Evrimi

Süleyman İRVAN

Giriş

Kıbrıslı Türk gazetecilerin mesleki ve etik değerlerini betimlemek amacıyla yaptığımız bir alan çalışmasından¹ yola çıkarak yazdığım bir yazının sonunda Türk Ajansı Kıbrıs (TAK) için şu değerlendirmeyi yapmıştım: “Habercilikte Anadolu Ajansı’nın ‘hızlı ve tarafsız habercilik’ anlayışını benimseyen TAK, bu anlayışıyla yaptığı haberlerle tüm gazeteleri memnun eder görünmektedir.”² Ancak bu tespit büyük ölçüde bugün için doğrudur ve TAK’ın kuruluş sürecini açıklamaktan uzaktır. Bu yazıda, günümüzde Kıbrıs Türk basınının en önemli haber kaynağı durumundaki TAK hakkında bir değerlendirme yapmaya çalışacağım.

Ajansın Kuruluşu ve Gelişimi

TAK, 21 Aralık 1973’te, “**Kıbrıs Türk Halkı’nın haklı sesini dünyaya duyurmak**” amacıyla kuruldu.³ Bu ifadeye, TAK’ın, kendi kuruluş yıldönümü törenlerine ilişkin verdiği haberlerde

sıklıkla rastlanmaktadır. Peki TAK nasıl kuruldu? DAÜ İletişim Fakültesi’nde verdiğim bir doktora dersinde gerçekleştirdiğimiz “Kıbrıs Türk Basınının Sözlü Tarihi” konulu bir proje kapsamında, ilk yıllarından itibaren TAK’da çalışan iki gazeteciyle de görüşmüştük. Bunlardan Emir Ersoy halen TAK’ın müdürlüğünü, Perihan Aziz de müdür yardımcılığı görevini sürdürmektedir. Emir Ersoy’a TAK’ın kuruluş öyküsünü sorduğumuzda şunları anlatmıştı: “Sait Bey (Sait Arif Terzioğlu - TAK’ın kurucusu) biraz girişken, konuşkan ve Türkiye’nin önemli gazetelerinden birinde de görev yapardı. Sanıyorum buraya Kızılay’la bağlantıları olduğu için gelmiş gitmiş bir dönem. Buralardayken Rauf (Denktaş) Bey ile tanıştı, Rauf Bey’in de kafasında Türkiye’de mücadele yıllarında izlenen prosedürü herhalde izlemek söz konusuydu. Anadolu Ajansı’nın kuruluşunu dikkate alarak ajansı kurduğunu düşünüyoruz ya da çeşitli zamanlarda ifade edildiğini biliyoruz. Böyle bir haber ajansı kurma gündeme geldiği için Sait Bey’e sanıyorum bu görevi verdi. Böyle yola çıkıldı, yani Sait Bey’in bulunması oradan.”⁴ Yani dönemin Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanı ve toplum lideri Rauf Denktaş, Anadolu Ajansı’nın kuruluşuna benzer bir amaçla TAK’ı kurma görevini Türkiye’den gelen bir gazeteciye veriyor.⁵

¹ Doktora’da verdiğim Gazetecilik Sosyolojisi dersinde öğrencilerimle yaptığım bu çalışma çerçevesinde 146 gazeteciye anket uygulamıştık. Ayrıca bazı öğrencilerim kadın gazetecilerle, bazı öğrencilerim de gazete editörleri ve medya sahipleriyle derinlemesine görüşmeler yapmışlardı. Bu derste yapılan çalışmaların bir bölümü Ankara’da Sosyal Bilimler Kongresi’nde sunuldu ve ardından Küresel İletişim Dergisi’nde (No. 1, Bahar 2006) yayımlandı. Bkz: <http://globalmedia-tr.emu.edu.tr>

² Süleyman İrvan, “Kıbrıslı Türk Gazetecilerin Mesleki ve Etik Değerleri,” **Küresel İletişim Dergisi**, No. 1, (Bahar 2006), s. 12.

³ Bu bilgi 21 Aralık 2005 tarihli TAK bülteninden alınmıştır.

⁴ Emir Ersoy’la yapılan görüşme, 20 Nisan 2006.

⁵ Arada bir bağlantı kurulduğuna göre, Anadolu Ajansı’nın kuruluş öyküsünden de kısaca söz etmek gerekiyor. Anadolu Ajansı’nın web sayfasında kuruluş öyküsü şöyle anlatılıyor: “*Anadolu Ajansı*, Milli Mücadelenin başlarında, girişilen milli davanın sesinin her yana duyurulmasına yönelik doğru ve yansız haberciliğe duyulan büyük ihtiyaçtan ortaya çıktı. *Anadolu Ajansı* kurulmadan önce; Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkmış, 30

Ekim 1918'de ağır koşullar içeren Mondros Mütarekesi'ni imzalamış Osmanlı İmparatorluğu merkezinde, *Türkiye-Havas Reuter* ajansı çalışmalarını sürdürmekteydi. Mondros Mütarekesi'nin ardından İstanbul'u fiilen işgal eden Müttefikler ile Damat Ferit Paşa Hükümeti arasında varılan uzlaşma gereğince yabancılara haber imtiyazı verilerek kurulan *Türkiye-Havas Reuter* ajansının yayınladığı haberler, Türkiye'nin çıkarlarına değildi. Mustafa Kemal Paşa da bu ajansın uydurma, karışıklık çıkarmaya ve zihinleri bulandırmaya yönelik haberlerinden rahatsızlık duymaktaydı... İstanbul'un 16 Mart 1920'de resmen işgali ve Meclisi Mebusan'ın kapanması üzerine Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da toplanacak Meclis için seçim yapılmasını bir yazı ile 19 Martta illere, komutanlıklara bildirdi. Artık İstanbul'da kalınamayacağını gören bazı aydınlar da bir süredir Milli Mücadeleye katılmanın yollarını aramaktaydı. Bu gelişme, *Anadolu Ajansı*'nin kuruluşunu da sağlayacaktı. Ankara'ya doğru yola çıkan iki ayrı kafilede yer alan *Yeni Gün* gazetesinin sahibi Yunus Nadi (Abaloğlu) ile gazeteci yazar Halide Edip (Adivar), 31 Mart'ta Geyve'de buluştular. Trenle yollarına devam eden 'milli' iki aydın, Geyve-Akhisar (şimdiki adıyla Pamukova) istasyonundaki mola sırasında Ankara'ya gider gitmez ilk iş olarak 'bir ajans teşkilatı' kurulmasının gerekliliğini görüştüler. Yunus Nadi ve Halide Edip, ajansın adını konuşurlarken; 'Türk', 'Ankara', 'Anadolu' seçenekleri arasından '*Anadolu Ajansı*'nda karar kıldılar... Kafiye Ankara'ya 1 Nisan 1920'de ulaştı. Yunus Nadi'nin ifadesiyle '4 veya 5 Nisan akşamı' Mustafa Kemal Paşa'nın karargahı "Ziraat Mektebi"nde (şimdi Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü), yemekten sonra *Anadolu Ajansı*'nin kurulması gündeme getirildi. Bu toplantının sabahı ise 6 Nisan 1920'de *Anadolu Ajansı*'nin kuruluşu gerçekleştirildi." Anadolu Ajansının kuruluş duyurusu bizzat Mustafa Kemal'in imzaladığı bir genelgeyle yapıldı: "İslamın canevi olan Osmanlı Saltanatı merkezinin düşman işgaline geçmesi, bütün ülke ve ulusumuzun en büyük tehlikeyle karşılaşması sonucu olarak bütün Rumeli ve Anadolu'nun giriştiği ulusal ve kutsal savaşım sırasında, Müslüman kişilerin iç ve dış en doğru havadis ile aydınlanmalarının zorunlu bir gereksinme olduğu önemle göz önüne alınmış, bunun sonucu, burada en yetkili kişilerden oluşan bir özel kurul yönetiminde, (*Anadolu Ajansı*) adı altında bir kurum kurulmuştur. *Anadolu Ajansı*'nin en hızlı araçlarla vereceği havadis ve bilgi aslında, Temsilciler Kurulu'muzun belgeli ve asıl kaynaklarının sonucu olacağı için, bu ajans bildirimlerinin oraca ve özellikle Müdafaa-i Hukuk örgütümüzce dahi seçilecek caddelere ve toplanılacak yerlere asılması, dağıtımı, dahası bucak ve köylere dek ulaştırılması yolunda, olabildiğince çok yayımlanabilmesi için ivedili düzenlemeler yapılması, sonucundan da bilgi verilmesi önemle rica olunur." (Belgeye Anadolu Ajansı web sayfasından ulaşılmıştır. Sayfada

Perihan Aziz de benzer bir kuruluş öyküsü anlatıyor: "Dönemin lideri Rauf Denktaş'la Türkiye'den gelen bir gazeteci dediler ki bu ülkeye bir haber ajansı lazım. Napalım, bir haber ajansı kuralım. Temelinde bir yasa yok, bir siyasi karar yok... Kıbrıs Türkü'nün sesini dünyaya duyuracak, biz varız diyecek bir haber ajansı ortaya çıktı."⁶ Her ne kadar TAK Kıbrıslı Türklerin sesini duyurmak amacıyla yola çıktıysa da ilk yıllardaki dar kadrosuyla günde sadece birkaç haber üretebiliyordu ve bu haberler de büyük ölçüde Rauf Denktaş'ın yaptığı açıklamalara ilişkindi. Nitekim Emir Ersoy görüşmemizde şunları söylemişti: "Haber derken şimdi, Rauf Bey bir açıklama yapıyorsa, ya da o günkü başka yetkili varsaydı, meclis başkanı falan, onların açıklamaları haber yapıp hazırlanırdı, o kadar." Perihan Aziz biraz daha ileri giderek, o günkü TAK'a bakışı şöyle özetlemişti: "TAK'a Denktaş'ın ajansı falan deniyordu, öyle yakıştırmalar vardı. TAK daha çok resmi sesleri vermeye eğilimli bir yerdi... O yüzden kabul edilmemiş bir ajanstı. Gazeteler de özellikle haberlerini basmayarak protesto ediyordu. Belli bir döneme kadar basmıyorlardı veya alırlardı başka türlü evirip çevirip kullanırlardı, dalga geçmeye çalışırlardı." Emir Ersoy da ajansın başlangıçta kuruluş amacına hizmet edecek bir haber üretimi yapmadığını söyledi: "Kıbrıs Türkü'nün sesini dünyaya duyurmak görevi. Neden? Uluslararası haber ajansları şu veya bu şekilde burada verilen mücadeleyi eksik veya yanlış yansıttıklarından. Dünya kamuoyu bunu öğrenememişti. Tabii bu iyi planlandı mı? İyi planlansaydı belki de daha erken bir süreçte daha etkin bir kurum olması gerekirdi. Düşünce doğru ama buna ayrılan imkanlar, fırsatlar yeterli miydi? Değildi herhalde. Günde bir haber bir sayfalık bülten şeklinde bir servis veriliyordu." Servise verilen tek haberin de genelde Rauf Denktaş'ın

belgenin günümüz Türkçesine uygun hale getirildiği belirtilmektedir- yazının alıntılanıldığı tarih: 1 Eylül 2006).

Görüldüğü gibi, Anadolu Ajansı başlangıçta Atatürk önderliğinde yürütülen ulusal kurtuluş savaşında "Anadolu'daki gelişmeleri ülke çapında ve uluslararası düzeyde duyurmayı amaçlamıştır." E. Elif Yücetürk, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Haberleşme: Mültezimlerden Konsorsiyumlara," **İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No. 23-24 (Ekim 2000-Mart 2001). Bkz. <http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/23.htm>, 01.09.2006.

⁶ Perihan Aziz'le yapılan görüşme, 20 Nisan 2006.

demeci olduğunu yeniden belirtmeye gerek yok sanırım.

Bu çerçeveden bakıldığında TAK'ın bir tür propaganda örgütü olarak çalışmaya başladığı ve gazeteciler arasında da öyle algılandığı anlaşılıyor. Nitekim hem kuruluş ve işleyiş biçimi hem de gazeteciler arasındaki algılanışından dolayı ajans uzun süre iç çalkantılar yaşadı. Türkiye'deki üniversitelerde gazetecilik eğitimi almış TAK muhabirleri, "daha dengeli, daha haber ajansına uygun bir şey olmasını istiyorlardı"⁷

TAK'ta muhabirlerle Sait Arif Terzioğlu arasındaki ilişkilerin giderek daha gerilimli hale gelmesi sonucu Terzioğlu'nun görevine 1982 yılında son verildi⁸ ve yerine önce Enformasyon Dairesi Müdürü Hüsrev Çağın, ardından da Tuncer Bağışkan getirildi. Bu süreci Perihan Aziz şöyle anlatıyor: "Bir dönem Hüsrev Çağın müdürlük yaptı, onun arkasından Tuncer Bağışkan diye bir memura, git dediler sen TAK'a müdür ol, zaten oradaki insanlar çok fazla asileştiler, biraz da bunları adam edersiniz. Gazetecilikle falan hiç ilgisi olmayan birisiydi. Tabii ki çatışmalar oldu, biraz görüş falan söylemeye kalkınca, sen dedi enformasyon dairesine git, oradaki bir odaya otur." Doğal olarak bu çalkantılı dönemde TAK'ın ürettiği haberler de çok sınırlıydı: "Her sabah Rauf Bey'e gidilirdi. Günün konusuna ilişkin açıklamalar verirseydi onlar hazırlanır ve gazetelere gönderilirdi. Zaten daha fazlası söz konusu olmadı. Yani yöneticinin başta olmadığı bir uygulamada ancak bu kadar olabilirdi."⁹

⁷ Perihan Aziz, **a.g.g.**

⁸ Emir Ersoy, Sait Arif Terzioğlu'nun ajanstaki muhabirlerle yaşadığı sorunlar nedeniyle 1982 yılında önce kurumla bağlantısını fiilen askıya aldığı, ajansa uzun süre uğramadığını belirtiyor: "Neydi problem? Şimdi Sait Bey Türkiye'de o günün şartlarında yetişmiş bir kişi olduğu için üç tane haber atlarsanız seni işten atacağım gibi bir yaklaşım içerisindeydi. Atar mıydı atmaz mıydı o ayrı bir konu. Böyle bir şeyler şimdi, Kıbrıslıları görürsünüz, Kıbrıs Türkünü. Daha böyle görüş ve düşüncelerini söylemeyi belki bunu söylerken iyi niyetinden saygı ölçülerini biraz da dikkate almadan hareket ettiği için Sait Bey'in canı sıkılırdı çoğu zaman. Olur mu, bu senin hakkın nasıl olur? Ben ne kadar hak verirsem o kadar olmalı gibiydi sanıyorum. Türkiye'de belki halen daha öyle mi bilmem. Git muhasebeye hesabını kessinler denen bir yerden geldiğini düşünürseniz."

⁹ Emir Ersoy, **a.g.g.**

TAK'taki gazeteciler, BRT'den emekli gazeteci Kemal Aşık'ın müdür olmasını istediler.¹⁰ Ancak emekli olan bir kişinin devlette görev yapmasının önünde yasal engel bulunduğu için, ama aynı zamanda TAK'ın o tarihte bir kuruluş yasasının da olmaması nedeniyle Kıbrıs Türk Federe Meclisi'nin 24 Haziran 1983 tarihli oturumunda "Türk Ajansı – Kıbrıs (TAK) Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Yasası" çıkarıldı. Yasanın 10. maddesi kamu görevinden emekli bir kişinin müdür olarak atanmasına olanak tanıyacak şekilde düzenlendi: "Müdür kamu görevlileri arasından veya kamu görevi dışından da atanabilir. Kamu görevi dışından olması halinde, Kamu Görevlileri Yasasının 6. maddesinin (2). fıkra kurallarına bakılmaksızın atama yapılabilir."

Kuruluş Yasası'nın 5. maddesinde TAK'ın görevleri de belirlendi:

- (1) Devletin içte ve dışta icraatları ile ilgili haberleri toplayıp yaymak.
- (2) Yerli ve yabancı haber ajansları ile haber ve bilgi alışverişinde bulunmak.
- (3) Haberleşme amacıyla gerekli görülecek cihaz ve aygıtları kurmak, kiralamak ve işletmek.
- (4) Ulusal ve toplumsal çıkarların öngördüğü şekilde gerçeğe uygun ajans hizmetlerini yürütmek.
- (5) Haberlerin toplanması, seçilmesi ve yayınlamasında tarafsızlık, doğruluk ve çabukluk ilkeleleriyle çağdaş habercilik teknik ve yöntemlerine bağlı kalmak.
- (6) Diğer haber ajansları ile haber alışverişi için anlaşmalar yapmak.
- (7) Dış ülkelerde temsilcilikler açmak veya uygun yerlerde muhabir görevlendirmek.

Bunlardan özellikle birinci ve dördüncü fıkra dikkat çekmektedir. Birinci fıkrada ajansa haber değerine bakılmaksızın devletin icraatlarını haber yapma görevi verilmiştir. Dördüncü fıkrada da haberlerin gerçeğe uygun olmasının yanında ulusal ve toplumsal çıkarların da gözetilmesi gerektiği hatırlatılmaktadır. Ulusal çıkar olarak belirlenen bazı şeyler zaman zaman gerçeğe uygun haberlerin aktarılmasını gerektirebilir. Örneğin TAK, Doğanca'da 25 Mart 2003 tarihinde gerçekleştirilen

¹⁰ TAK müdürü Kemal Aşık'ın 1989 yılında vefatıyla boşalan bu göreve 1990 yılında Emir Ersoy getirildi. Ersoy müdürlük görevini o günden beri sürdürmektedir.

“sembolik referandum” eylemini haber yapmadı. Ama 26 Mart 2003 tarihli bültende, bu eyleme verilen tepkilerle ilgili toplam sekiz haber yapıldı:

1. Denктаş: “Referandum ciddi ve resmi bir etkinliktir. Uluorta yapılamaz.”
2. Dođancı’daki tutuklamalara tepki
3. UHH Koordinatörü Etkin’den Doğancı’daki eyleme eleştiri.
4. “Halk iradesini kayıt altına alma eylemi” olaylı bitti.
5. Ulusal Dayanışma Konseyi’nden Polis Genel Müdürü Demirbaş’a teşekkür.
6. Ticaret Odası Doğancı’daki olayı değerlendirdi.
7. BKP tutuklamaları ve Doğancı’daki olayları protesto etti.
8. Mücahit Komutanlar Derneđi’nden uyarı.

TAK’ın Habercilik Anlayışı

Her ne kadar başlangıçta bir propaganda örgütü gibi işlediyse de zamanla profesyonel bir haber ajansı kimliği kazanan TAK’ın, müdür Emir Ersoy’a göre en önemli iki ilkesi “doğruluk ve tarafsızlık”tır. Emir Ersoy, TAK’ın bu iki ilkeye çok önem verdiğini belirtiyor: “Bunlar bence yeterlidir. Elemanı şu veya bu şekilde dar bir çember içerisine koymak söz konusu olamaz. Aksine, gidecek, görecek, gelecek, haberini yazacak. O haberde eksik aksak unsur varsa sorumlu arkadaşlar zaten onu düzeltiyor ya da katkı koyuyor. Ancak olayın, izlenen olayın tüm unsurlarının tamam getirilmesi istenir.” Perihan Aziz de TAK’ın günümüzdeki habercilik anlayışını benzer sözcüklerle tanımlıyor: “Haber yorumsuz olacak, objektif olacak, karşılıklı görüşleri içerecek, saptırılmayacak, manipölasyon olmayacak, içerisinde yorum olmayacak. Bütün bunları elimizden geldiğince dengede tutmaya çalışıyoruz. Haberlerimiz de hem sağdaki, hem soldaki, hem ortadaki gazeteler tarafından kullanıldığına göre demek ki bir denge sağlayabiliyoruz. Daha iyisi olamaz mı? Elbette olabilir.”

Bunlar elbette kulağa hoş geliyor. Ancak, burada sayılan her bir kavram, ayrıntıya inildiğinde oldukça tartışmalı. Birincisi, bu ilkeler en başta neyin haber olacağını belirlemiyor. Kuşkusuz burada bir editöryal tercih söz konusu. Perihan

Aziz haber seçiminde bizim düşündüğümüz şekilde bir seçiciliğin olmadığını savunuyor: “En başta gelen ölçüt, kamuoyunu ne kadar ilgilendirdiği olur. Şimdi diyeceksiniz ki, artık Kıbrıs sorunu kamuoyunu ne kadar ilgilendirir. Kıbrıs sorunu yaşamımıza öyle bir girdi ki, toplumu etkileyen, toplumun ilgi duyacağı, her türlü olay bizim için haberdır veya toplumu uyarabilecek olaylar. Sağlık konusundaki olumluluk, olumsuzluklar... Toplum bilgilendirmeye yönelik şeyler. Bireysel olaylar çoğu zaman TAK’ın haberi olmaz. O olayın topluma bir yansıması varsa, toplumu bir şekilde ilgilendirecek bir olay varsa, daha büyük boyutlarda haklılık veya haksızlığı içeriyorsa o da TAK’ın haberidir. Bir çevre olayı, herhangi insani bir olay... Onlar da TAK’ın bültenlerine girebilecek haberlerdir. Çok fazla çeşitliliğimiz olmayabilir, belki var da istenilen düzeyde araştırma, nitelikli ve belirli boyutlara ulaşabilecek haberlerin olmaması da personel yetersizliği, zaman yetersizliği ile izah edilebilir.” Ancak daha önce verdiğimiz örnekte (Doğancı eylemi) de görülebileceği gibi, toplumu ilgilendiren bazı olayların haber yapılmaması söz konusu olabiliyor. Bir başka örnek daha verelim. 23 Ekim 2005 tarihli gazetelerde (Kıbrıs ve Halkın Sesi) Gazimağusa’daki bir otelde çalışan yabancı uyruklu 3 krupiyerde AİDS tespit edildiği haberleri yer aldı.¹¹ Ancak TAK ajansı bu olayı haber açısından değerli bulmadı. Sadece 3 gün sonra Barış ve Demokrasi Hareketi’nden gelen bir açıklama çerçevesinde verdi: “Bozkurt: Sağlıkta ciddiyet şart” (26 Ekim 2005).

TAK’ın AİDS haberleri vermediği düşünülebilir. Ancak hem BDH açıklaması bağlamında olayı dolaylı olarak vermiş hem de aynı günlerde başka AİDS haberlerini servise koymuştur.¹² O zaman bu haber seçiminin başka bir açıklaması olması gerekiyor. TAK, habercilik anlayışı bakımından proaktif olmaktan çok reaktif davranmayı tercih

¹¹ Olayla ilgili olarak *Kıbrıs* gazetesinde dört haber yayımlandı: “3 Krupiyerde AİDS,” 23 Ekim 2005; “Mağusa’da AİDS Şoku,” 24 Ekim 2005; AİDS’li Krupiyerler Geri Geldi,” 26 Ekim 2005; “AİDS’li Krupiyerler Nihayet Gitti,” 27 Ekim 2005. *Halkın Sesi* gazetesinde de olayla ilgili 3 haber yayımlanıyor: “Mağusa’da AİDS Paniđi,” 23 Ekim 2005; “AİDS Vakası Ciddi Boyuta Ulaşıyor,” 24 Ekim 2005; “Euro Casino’da Yeni AİDS’li Çalışana...” 25 Ekim 2005.

¹² TAK’ın aynı günlerde servise sunduğu AİDS haberleri: “İsveç’te AİDS Virüsü Taşıyanlar Polis Olabilecek,” 23 Ekim 2005; “AİDS’e Her Dakika Bir Çocuk Kurban,” 25 Ekim 2005.

ediyor. Yani bir konuda bir açıklama gelirse onu haber yapıyor, ama araştırmacı gazetecilik geleceğine uygun biçimde haber yapmak için öncelik almıyor. Bunun tek istisnası, zaman zaman servise sunduğu özel haber ve röportajlardır.¹³

Şimdi kısaca diğer kavramlara bakalım. TAK için haberde *doğruluk* ne anlama geliyor? Haberin doğru olması ne ifade ediyor? Emir Ersoy'la görüşmemizde, "Bir devlet yetkilisi bir açıklama yaptı ama gazeteci de biliyor ki bu açıklama doğru değil. Bu durumda ne yaparsınız?" diye bir soru sormuştuk. Bize verdiği cevap, TAK'ın doğruluk anlayışını açıklıyor: "Sorumluluk onun. Kaynağını veriyorsunuz zaten, yanlış söylüyorsa kamuoyunun önüne o çıkacak." Yani TAK'ın özellikle resmi makamlar tarafından yapılan açıklamaların doğruluğunu sorgulaması söz konusu değil. Sadece tartışmalı konularda "yetkili" kaynak olarak görülmemeyenlerin açıklamaları "iddia etti", "ileri sürdü", "savundu" şeklinde, verilen bilginin doğruluğunun tartışmalı olduğunu anlatan ifadelerle veriliyor. Örneğin 31 Ağustos 2006 tarihli TAK bülteninde yer alan, "BDH, basın örgütlerinin eylemine destek belirtti" başlıklı haberde, BDH Genel Sekreteri Mehmet Çakıcı'nın ifadesi şöyle yer aldı: "Bir süreden beridir devam eden Rum basın mensuplarının tutuklanmalarını da 'demokrasi ayıbı' olarak nitelendiren Çakıcı, yetkililerin birçok kez söyledikleri 'artık siviller askeri mahkemelerde yargılanmayacak' yönündeki söylemlerin gerçeği yansıtmadığını, bunun da yaşanan son tutuklama olaylarıyla bir kez daha görüldüğünü ileri sürdü." Görüldüğü gibi cümle "ileri sürüldü" ifadesiyle bitmektedir. Oysa Başbakan'ın ya da bakanların hiçbir açıklamasında "ileri sürüldü" ifadesi kullanılmamaktadır. Emir Ersoy'a, kullanılan ifadelerdeki bu farklılığın nedenlerini sorduğumuzda şunları söylemişti: "Bu neye göre belirlenir? Şimdi resmi tarafın söylediklerini doğru kabul ettiğiniz için, onlara 'söyledi' ve 'ifade etti' kullanırsınız. Karşı tarafın söylediklerini de iddia olarak. Eskiden bu daha yoğun saydı da şu an biraz daha bu konuda hoşgörülü davranılıyor.

¹³ Özellikle TAK muhabiri Nezire Gürkan'ın yaptığı röportaj ve özel haberler gazetelerde yer almıştır. Bazı örnekler: "Soyer: Kıbrıs konusunda politika değişikliği sıkıntı yaratır," **Halkın Sesi**, 1 Haziran 2006; "Rumlar Değişiklik Önerilerini Sunmadan Özlü Konulara Giremeyiz," **Kıbrıs**, 31 Mart 2006; "Güzelyurt'un Kaderi Değişiyor," **Halkın Sesi**, 13 Şubat 2006.

İddia ifadesi bazen amacını aşan bir ifade olarak kabul edildiği için, onu da 'söyledi' [diye veriyoruz. artık].. Şimdi çıkıp birisi diyor ki, hükümet mesela suistimal ediyor, şu şu konular falan. Onu ileri sürdü, onu ispatlaması, onu kanıtlaması, onun görevi artık. Siz yargıç değilsiniz ki. Onun söylediğini kullanırsınız."

İkinci ilke *tarafsızlık*. Emir Ersoy, TAK'ın tarafsızlık anlayışını şöyle tanımlamıştı: "Zaten bir devletin kurumusunuz, devletten yana tarafsız, devlet yetkililerinin söyledikleri ayan beyan yanlış değilse, onları doğru kabul ederek veriyoruz. Bir cumhurbaşkanının, bir başbakanın söylediklerini hatalı mıdır, değil midir sorgulama gibi bir şey yok. O açıklamayı zaten oradan geldiği şekilde veririz. Yanlışsa, farklıysa onun muhatapları zaten cevabını verir, açıklamayı verir, onu da veririz. Ama bu yanlıştır, bunu söylememelidir meselesi, hayır yani o olmaz." Peki resmi kuruluşlarla diğerleri arasındaki dengede devletten yana taraflılık söz konusuysa, tarafsızlık ne anlama geliyor? Tarafsızlık, hem Perihan Aziz'in hem de Emir Ersoy'un sözcükleriyle, kurumlara eşit mesafede durma ve denge kurma olarak algılanıyor. Perihan Aziz, "Haberlerimiz hem sağdaki, hem soldaki, hem ortadaki gazeteler tarafından kullanıldığına göre demek ki bir denge sağlayabiliyoruz" derken, Emir Ersoy, "Benim ölçülerime göre, herkese eşit mesafede durmak durumundasınız. Süleyman hocaya verdiğiniz hakkı, Metin hocaya da vereceksiniz. Süleyman hocaya vermediğiniz veya veremediğiniz bir hakkı Metin'e de veremezsiniz" şeklinde kurumun bakış açısını ortaya koyuyor. TAK'ın resmi haber ajansı olarak tarafsız olamayacağı şeklindeki eleştirilere Emir Ersoy'un verdiği cevabın ayrıca tartışılması gerekir sanırım: "İddia ederim ki Kıbrıs Türk basınında en iyi haberciliği, en tarafsız, en dengeli haberciliği yapan burasıdır. Eğer biz yanlış yapıyorsak, kendileri nerededir, çıkıp doğrusunu onlar yapsın da görelim. TAK'ın haberlerini yüzde 95 kullanan gazetelerden biri çıktı da süt karadır dediği için süt kara oluyor mu? Hayır olmuyor. Süt gene oradadır, beyazlığı da yine devam ediyor. Bizim girdiğimiz, bizim yazdığımız haberler ortada, yanlışı varsa zaten, yanlış yaptıysak, biz bunu düzeltir ve özür dileriz. Ama işte TAK devlet kurumudur, TAK sadece devletin haberlerini veriyor... Oysa TAK ajansı devletin haberlerini, çeşitli makamların haberlerini verirken siyasi partilerin de veriyor, sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerini de veriyor. Şu an geldiğimiz internet ortamında, günde bir hayli haber gelir. Ha-

ber olan her şey bu kurumun bülteninde bulunabiliyor. Bu gazeteler sayfalarını nasıl dolduruyorlar? TAK'ın haberleriyle dolduruyorlar. Ama bu adettendir, hem yiyeceksiniz hem ondan sonra kızacaksınız.” Emir Ersoy'un bu konuşmada gündeme getirdiği, “Kıbrıs Türk gazetelerinin haberlerinin “yüzde 95” TAK mahreçli oluşunun, tersinden bakıldığında, Kıbrıs Türk basınının gelişimi üzerinde olumsuz etki yaptığı da söylenebilir. Bu konuya sonuç kısmında değineceğim.

TAK'ın Haber Üretimi: Haber Bültenlerinin Analizi

TAK haberlerinin Kıbrıs Türk basını tarafından nasıl kullanıldığını incelemek için yaptığım çalışma çerçevesinde 4-10 Temmuz 2006 tarihli TAK bültenlerini de analiz ettim. Bir haftalık bu zaman dilimi, TAK'ın haber üretimi konusunda genelleme yapmamız için yeterlidir sanırım. Bu bültenlerden elde edilen bilgilere göre, TAK hafta içi günlerde 60-70 kadar haberi servise koymakta, hafta sonlarında ise daha az habere (25-35) yer vermektedir. Ele alınan dönemde TAK'ın kendi web sayfasından elde edilen verilere göre 7 günde toplam 370 haber yayımlanmıştır. Bu, günde ortalama 53 haberin abonelere gönderildiğini göstermektedir. Ancak, belirtmek gerekir ki, ajansın web sayfasında yayımlamayıp sadece abonelerine gönderdiği “Rumca basın özetleri” bu rakamın dışındadır. Günlük üretilen haber sayısı özellikle siyasal etkinliklerin yoğunlaştığı dönemlerde artış göstermektedir. Örneğin, 24 Nisan 2004'te yapılan referandum kampanyası döneminde (18-24 Nisan 2004) günde ortalama 80 haber üretilmiştir. Ancak bu gibi dönemlerin istisna olduğunu belirtmek gerekir.

TAK'ın servise sunduğu haberlere bakıldığında, bu haberlerin yaklaşık yüzde 30'unun Anadolu Ajansı'ndan alındığı görülmektedir. Araştırmaya konu olan dönemde AA'dan alınıp servise sunulan haber sayısı 116'dır. Hemen belirtmekte yarar var. Anadolu Ajansı, kendi web sayfasında günlük haber üretiminin 1700 dolayında olduğunu açıklamaktadır. Yani TAK editörleri, Anadolu Ajansı'nın ürettiği 1700 haberden günde ortalama 15 haberi seçerek kendi bültenlerine koymaktadırlar. Peki bu seçim neye göre yapılıyor? Bültenlerden edindiğim izlenimlere göre, birinci sırada Kıbrıs sorunuyla ilişkili haberler tercih edilmektedir.¹⁴ Bu tür haberleri, “kötü haber”

diye nitelendirilen olumsuz olaylara ilişkin haberler izlemektedir.¹⁵

4 Temmuz 2006: “AB, Talat-Papadopoulos Görüşmesinden Memnun”; “Avrupa Parlamentosu Talat-Papadopoulos Görüşmesinden Memnun”; “Avusturya Parlamentosu Başkanı Kohl: ‘Kıbrıs Sorunu, Çözülmediği Sürece Her Aşamada Türkiye'nin Karşısına Çıkacaktır’.”

5 Temmuz 2006: “Gambari: ‘Kıbrıs Konusunu Kapsamlı Biçimde Ele Aldık’.”

6 Temmuz 2006: “ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü McCormack: ‘Türkiye'nin AB Üyeliğini ve Kıbrıs'ta Çözümü Destekliyoruz’; “Erdoğan: ‘KKTC'ye Yönelik Tecrit Hafifletilmediği Sürece Liman ve Havaalanları Konusunda İleri Bir Adım Atmayacağız’; “Türkiye-ABD Ortak Vizyon ve Yapılandırılmış Diyalog Belgesi’; “Gül: ‘Kıbrıs Sabır İstiyor’; “TC Dışişleri Bakanı Gül'ün Washington Temasları’; “TC Başbakanı Erdoğan: ‘KKTC Yol Aldı’; “AB'nin Yeni Dönem Başkanı Finlandiya'nın Ankara Büyükelçisi Serenius: ‘Önceliğimiz Türkiye ile Müzakerelerin Planlandığı Gibi Devam Ettirilmesi.’”

7 Temmuz 2006: “Gül Brookings Enstitüsü'nde Konuştu: ‘Türkler Yunanlılar ve Birleşik Kıbrıs Bölge İçin İşbirliği Havzası Olabilir’; “Erdoğan, AB Büyükelçilerinden Kıbrıs Konusunda Destek İstedii.”

9 Temmuz 2006: “Gambari-Talat-Papadopoulos Görüşmesi’; “Yunanistan Dışişleri Bakanı Bakoyanni: ‘Kıbrıs'ta Varılan Uzlaşmayı Olumlu Karşılıyor’; “Gambari Kıbrıs'tan Ayrıldı’; “Gül: ‘Asker Çekmek, Maraş'ın İadesi Gibi Konuların Hiçbiri Söz Konusu Değil’; “Papadopoulos Atina'ya Gitti.”

10 Temmuz 2006: “Gül: ‘Kıbrıs'ta İki Liderin Buluşmasını Olumlu Bir Adım Olarak Görüyorum’; “AB Komisyonu'dan Kıbrıs Açıklaması’; “Alman Birlik 90/Yeşiller Partisi, Kıbrıs'ta Müzakerelerin Yeniden Başlayacak Olmasından Memnun’; “Talat-Papadopoulos Görüşmesi. Türkiye Buluşmayı Olumlu Bir Adım Olarak Görüyor’; Yunanistan Başbakanı Karamanlis: ‘Kıbrıs'ta Varılan Uzlaşma Olumlu Bir Adımdır’”

¹⁵ Olumsuz haberlere bazı örnekler vermek gerekirse: Afganistan'da patlama, İspanya'da metro kazası, Filistin'de çatışma, Kazakistan'da Kırım-Kongo kanamalı hastalığı, Sudan'da saldırı, Hindistan'da şiddetli yağışlar (4 Temmuz 2006); Kazakistan'da kaza, Irak'ta saldırılar, Güney Kıbrıs'ta helikopter kazası, Ukrayna'da patlama (5 Temmuz 2006); Irak'ta saldırı, Hindistan'da doğal afet (6 Temmuz 2006); Almanya'da şiddetli yağışlar; Irak'ta saldırı; Çin'de patlama (7 Temmuz 2006); Afganistan'da çatışma, Gazze'de çatışma, Almanya'da sel felaketi, Karadağ'da patlama, Filistin'de çatışma, Çin'de sel felaketi (8 Temmuz 2006); Rusya'da uçak kazası, Alaska'da deprem, Hindistan'da füze denemesi, Çin'de maden kazası, Pakistan'da çatışma, İsrail'de çatışma (9 Temmuz 2006); İsrail'de çatışma, Bağdat'ta patlama,

¹⁴ Kıbrıs sorunu çerçevesinde verilen haberler:

Ajansın ürettiği yerel haberlerde en çok, çeşitli kamu ve özel kuruluşların halkla ilişkiler etkinlikleri olarak adlandırılabilir etkinliklerin haberleştirildiğini görüyoruz. Genelde kısaltılarak verilen bu haberlerde kullanılan, “X kuruluşundan yapılan (yazılı) açıklama” ifadesi, bu haberlerin basın duyurularına dayandırıldığını göstermektedir. İncelediğimiz dönemde TAK muhabirlerinin imzasıyla yayımlanan 254 haberin 122’si, yani yaklaşık yarısı (% 48) yazılı açıklamaların haberleştirilmiş şeklidir. TAK ajansı, siyasal partilerden, sendikalardan, sivil toplum örgütlerinden veya kamu ve özel kuruluşlardan gönderilen her tür açıklamayı (etkinlik, ziyaret, eleştiri vb.) kısaltarak da olsa haber haline getirmektedir. Ajans haberleri içinde ikinci sırayı 40 haberle etkinlik haberleri almıştır. TAK, kendi haber anlayışı çerçevesinde önemli gördüğü etkinlikleri (festival, tören, gezi vb.) kendi muhabirleriyle izlemektedir. Üçüncü sırada 39 haberle ziyaret haberleri gelmektedir. Özellikle Cumhurbaşkanlığında ve Başbakanlıkta gerçekleşen ziyaretler haber değeri en yüksek ziyaretlerdir. Bunu bakanlıklara ve belediyelere yapılan ziyaretlerin haberleri izlemektedir. Ajans haberlerinin dördüncü sırasında 28 haberle basın toplantılarına ilişkin haberler yer almıştır. Bu haberler içinde de resmi makamların (Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık) düzenlediği basın toplantıları ağırlık kazanmaktadır. Diğer kategorisinde ise Kıbrıs Rum basınından yapılan özetlerle, polis-adliye haberleri dikkati çekmektedir (25 haber).

Sonuç

Bu yazıda TAK’ın hem tarihçesine hem de günümüzdeki haber anlayışına ilişkin bir değerlendirme yapmaya çalıştım. Kuşkusuz, bu konuda yapılmış başka bir çalışmadan haberdar olmadığım için, çalışmanın gazetecilik çalışmaları açısından önemli bir katkı yapacağını umuyorum. TAK Müdürü Emir Ersoy ve Müdür Yardımcısı Perihan Aziz’le yaptığımız görüşmeler ile TAK bültenlerinin analizinden elde edilen bilgiler doğrultusunda şunları söyleyebilirim:

1. TAK, devletin sesi olarak kurulmuş ve kendisinden beklenen bu işlevi günümüze kadar sürdürmüştür. Geçmişte statüko (çözüm karşıtı) olarak adlandırılan görüşün sözcüsü gibi algılanan ajans, bugün iktidarın el değiştirmesiyle yeni iktidarın sesi durumuna gelmiştir. Kuşkusuz bu, TAK’ın tavır değişikliğine gittiğinin bir kanıtı değildir. Yani TAK habercilik anlayışını değiştirmemiş, tam aksine, sahip olduğu habercilik anlayışına (neyin haber olduğuna) sıkı sıkıya bağlı hareket ettiği için böyle bir yanılsama ortaya çıkmıştır.

2. TAK’ın haberde doğruluk anlayışı, daha çok alıntılarla doğruluğu şeklindedir. Kuşkusuz haber yazımında bu da önemlidir. Ancak, gazetecinin görevinin bundan daha fazla olması, verilen bilgilerin doğruluğunun da sorgulanması gerekir. Gazetecilik meslek ilkeleri içinde, “haber kaynaklarına kuşku ile yaklaşmak” gerektiği sıklıkla vurgulanır. Belki de bu etik anlayışın bir uzantısı olarak, haberde mümkün olduğunca tek kaynak kullanmaktan kaçınılması gerektiği önerilmektedir.¹⁶ Oysa TAK haberlerinin büyük bir kısmı tek kaynaklı haberlerdir. Ancak bu habercilik uygulamasının pek eleştirildiğine tanık olmadım.

3. TAK’ın tarafsızlık anlayışı (ki Emir Ersoy devletten yana taraf olduklarını söylemişti) kamuoyuna ulaşmaya çalışan kamu ve özel kuruluşlar arasında bir denge kurma politikası, daha doğrusu bu kuruluşların eylemlerini ve açıklamalarını aktaran bir posta hizmeti anlayışıdır. TAK çoğu kez (belki de her zaman) kendisine gönderilen her açıklamayı, haber değeri var mıdır yok mudur demeden haberleştirmektedir. Bu aslında pek de kötü bir şey değil. Üstelik çok da demokratik görünüyor. Demokrasi, söyleyecek bir şeyi olanın bunu rahatça söyleyebilmesini gerektirmiyor mu? Buradaki tek sıkıntı, açıklamaların haberleştirilmesinde “yetkili kaynak”lara ilişkin ifadelerle “yetkisiz” kaynakların çoğu zaman aynı olmaması. Yani “yetkili kaynak”ların her söylediğinin sorguya yer bırakmaksızın doğru olduğunun kabul edilmesi.

4. Daha önce de söylediğim gibi, TAK Kıbrıs Türk basınının en önemli haber kaynağıdır. Henüz gazetelere ilişkin araştırmayı tamamlamadığım için kesin bir şey söyleyemeyeceğim, ama yine de tüm gazetelerdeki haberlerin yaklaşık yüzde 80’i TAK haberidir denebilir. Bu açıdan TAK için “*Kıbrıs Türk basınının oksijeni*” tanımlaması yapmak yanlış olmaz. TAK bülteni bir gün yayımlanmasa, ertesi gün satın alacak gazete bulamayabiliriz.

¹⁶ BBC habercilik ilkeleri içinde “Tak kaynağa dayalı haberlerden kaçınmalıyız” denmektedir. Bkz. <http://www.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/edguide/accuracy/gatheringmateri.shtml>, 01.09.2006.

Pakistan’da uçak kazası, Rusya’da çatışma, Somali’de çatışma (10 Temmuz 2006).

Kuzey Kıbrıs'ta yayımlanan bazı gazetelerin hiç muhabiri yoktur. Bunu, gazetelerin ekonomik açıdan zayıf kuruluşlar olmasına dayandırabilir ve haklılaştırabiliriz. Ancak, unutmamak gerekir ki gazeteciliğin özü haberciliktir, yorumculuk değil. Kuzey Kıbrıs'ta gazeteleri farklılaştıran, haberleri değil (çünkü yayımlanan haberlerin neredeyse tamamı aynı haberler) yorumları, yorumcularıdır. Gazetelerin haberler üzerinde tek yaptıkları şey, aynı habere politik duruşa uygun farklı bir başlık atmaktır.¹⁷ Burada yapılan, büyük ölçüde, *birinci sayfa haberciliğidir*.¹⁸ Öyleyse TAK'ın Kuzey Kıbrıs'ta gazeteciliğin ve özellikle de araştırmacı gazeteciliğin gelişiminde olumsuz bir etki yaptığını söyleyebiliriz.

---

¹⁷ Burada hemen belirtmem gerekir ki, gazete editörleri, TAK'tan gelen haber metinleri üzerinde herhangi bir değişiklik yapmamaktadırlar.

¹⁸ Kıbrıslı gazetesinin sahibi ve genel yayın yönetmeni Doğan Harman, 'Kıbrıs Türk Basınının Sözlü Tarihi' başlıklı projemiz çerçevesinde yapılan görüşmede bize şunları söylemişti: "Siz eğer gazetenin ön sayfasına müdahale edecek bir şey isterseniz, buna, büyük harfle söylüyorum, altını çiziyorum, izin yok... Birinci sayfa gazeteye ait, gazetenin. Eğer birinci sayfa istiyorsan, kendi gazeteni çıkaracaksın." (Doğan Harman'la yapılan görüşme, 23 Mayıs 2006).